

KLOČEV GLAGOLJAŠ I LUKA RINALDIS

Vjekoslav Štefanić

Kločev glagoljaš (*Glagolita Clozianus*, kako ga je nazvao Kopitar) imao je kao kodeks tešku sudbinu, ali je u slavističkoj nauci imao sreće od njezinih početaka do danas. Kako je ovaj kodeks i u najnovije doba u centru slavističkog interesovanja — o čemu sam pisao u članku »Novija istraživanja o Kločevu glagoljašu« (Slovo 2, Zagreb 1953., str. 67—74) — nadovezat ću ovdje nekoliko bilježaka o sudbini samoga kodeksa i o okolnostima koje su s time u vezi.

Kločev glagoljaš, kako je poznato, sastoji se danas od ciglih 14 listova pergamene. Od njih se 12 nalazi u Komunalnoj biblioteci u Trentu (Codice Glagolitico Cloziano, br. 2476), a 2 lista su u Innsbrucku, u muzeju Ferdinandeum. Srećom ova dva druga lista nadopunjuju praznine među tridentskih 12 listova, ma da nepotpuno, tako da sada od tog rukopisa imamo jedan nepotpuni kvateran, t. j. bez 4. i 5. lista, i jedan potpuni kvateran (od 8 listova). Tridentskih 12 listova prvi je publicirao slovenski slavist Bartol Kopitar pod naslovom *Glagolita Clozianus*, Beč 1836. Bilo je to prvo znanstveno izdanje jednoga glagoljskog rukopisa pa je stoga imalo jačeg odjeka u javnosti. Dva kasnije pronađena lista izdao je Fr. Miklošič u *Denkschriften der phil.-histor. Classe* Bečke akademije, Bd. 10, Beč 1860. Zatim je sav tekst izdao I. Sreznevskij u knjizi *Drevnie glagoličeskie pamjatniki*, Sanktpetersburg 1866., i napokon Václav Vondrák u vrlo solidnom izdanju pod naslovom *Glagolita Clozův*, Prag 1893.

Kločev ili Kopitarov glagoljaš (kako ga je pokušao nazvati Fr. Grivec) ima posebno značenje baš za hrvatsku najstariju književnu povijest, jer je to jedini kodeks (točnije ostatak kodeksa), pisan starim crkvenoslavenskim jezikom i starom oblom glagoljicom, za koji se može sa sigurnošću tvrditi da je pisan u hrvatskom kraju i to možda

na samom početku XI. stoljeća (naravno, prepisan iz makedonskog predloška) i koji je bio u upotrebi u hrvatskom kraju sve do potkraj XV. stoljeća.

Kopitar je dobio onih 12 listova negdje g. 1830. od grofa Parisa Cloza na proučavanje, a Cloz je, kako nas informira Kopitar, našao rukopis u svojem dvorcu Maria-Stein blizu Kuffsteina u Tirolu. Na glagoljskom rukopisu, koji, naravno, nije znao čitati, Cloz je pročitao latinsku bilješku, koja ga je impresionirala, jer je u njoj stajalo, da je taj rukopis pisan rukom samoga svetoga Jeronima. Bilješka pisana na pergamenom omotu, glasila je:

Isti quinterni, hic intus ligati, scripti fuerunt de manu propria S. Hieronimi ecclesie Dei doctoris acutissimi. Et sunt biblie pars in lingua Croatia scripta. Et mihi dono dedit D. Lucas de Reynaldis, presbyter Veglensis dioeceseos, qui habuit a Magnifico Domino Johanne de Frangepanibus, domino insule prefate Vegle, qui librum auro et argento ornatum pro reliquiis venerabatur. Et cum Venetiis mortuus ac bona sua in predam data ac distracta fuissent, etiam de hoc libro aurum et argentum amotum fuit, et pars libri prefato D. Luce in manus venit, de qua michi Marquardo Breisacher militi, et tunc temporis Cesareo oratori, et pacis inter Illustrissimum Dominum Sigismundum Archiducem Austrie ex una, et Illustrissimum Venetiarum Dominum parcium ex altera confectori, illos inclusos duos quinternos pro speciali et grato munere dedit. Anno a Nativitate Domini M. CCCC. (Kopitar IV—V, Vondrak 3).

Da o stvari nešto više sazna, Cloz se 3. siječnja 1829. obratio pismom na krčkog biskupa Ivana Šintića. U pismu kaže za rukopis: *Verso l'ultimi del mese d' Ottobre ritornai da una gita, fatta nella mia Signoria di Mariestein, sita nelle vicinanze di Kufstein, e colà levai dal mio Archivio il predetto Ms., forse per quattro secoli intatto, coll' idea di farlo, se mai possibile, maggiormente comprovare.* Dalje Cloz priznaje, da ne zna ni u kojem je jeziku pisan rukopis, pa stoga prilaže nekoliko redaka kopiranih s originala, da se konstatira, je li taj jezik postojao za vrijeme svetoga Jeronima. Ujedno upozorava na Breisacherovu bilješku kao i na drugu, nešto kasniju, što ju je na njemačkom napisao barun Schurf (*Dises puech hat Sant Jenonimus mit aigner hant geschriben in Crabatischer sprach*) te veli: *Nota bene, che questo Barone Schurf, mio antecessore, come Dinasta di Mariestein era insig-*

nito delle primarie cariche, e uomo superiore ad ogni eccezione. Potom piše Cloz, da možda u Krku ima kakvih podataka, koji bi potvrđivali Breisacherovu autentiku; možda će se ondje naći ostaci Frankopanove ostavštine; možda postoji drugi dio te knjige, koji nije došao u ruke svećenika Luke de Reynaldis. Biskupa moli, da poduzme sve, što bude potrebno, da se ispituju sve okolnosti, a onda će snositi sve eventualne troškove, te završava: *Se tale manoscritto è veramente autografo del nostro Santo, io pubblicherò il possedimento, affinché la storia e la S. Chiesa ne possa rittrare il maggior frutto possibile.*

Biskup Šintić, i sam rođeni Krčanin, za kojega znamo da je bio sklon glagoljanju (ispor. njegov stav prema osorskom biskupu Raka-mariću, koji je ukinuo glagoljanje u Lošinj), predao je stvar na ispitivanje svećeniku Ivanu Feretiću i zamolio ga, da on grofu odgovori. Ivan Feretić (1769—1839) živio je u Vrbniku baveći se lokalnom historijom, književnošću i botanikom, a uživao je — kako se i iz biskupova povjerenja u ovoj stvari vidi — glas učena čovjeka, ma da je bio i nastran. Feretić je dakle razgledao Cločevo pismo Šintiću i njegovu malu kopiju od nekoliko redaka te u odgovoru Clozu i u svojoj rukopisnoj knjizi »Komad skazanja i povidanja od grada i otoka Kerskoga« izrazio mišljenje, da je autentika vjerodostojna, da je rukopis doista pisan rukom sv. Jeronima, da se ostaci rukopisa nisu mogli naći na Krku, ali da su slova faksimila tako loše crtana »od Italijana, koji ne pozniva ni našega jezika ni glagolskoga pisma«, da se jedva koja riječ mogla pročitati, i stoga je zamolio grofa, da u svrhu proučavanja pošalje rukopis u Krk. No grof nije toj želji htio udovoljiti.¹

Slijedeće godine ustupio je Cloz rukopis na proučavanje B. Kopitaru. U svom predgovoru izdanju Kopitar (str. V) spominje i to, da je grof bio poslao dalmatinskim glagoljašima kopiju devet redaka na prozirnem papiru i da će se oni začuditi, ako sada porede svoje čitanje s njegovim u ovom izdanju. Iz toga se razabira, da je Feretić bio poslao Clozu i svoje čitanje onih nekoliko redaka, koje, prirodno, nije moglo biti dobro, pa Kopitarova ironija nije na mjestu.

U pogledu autentičnosti Breisacherova zapisa i kritičke ocjene njegovih podataka, Kopitar je (i po njemu Vondrak) utvrdio: da je zapis doista pisala Breisacherova ruka, da je Breisacher doista

¹ Te podatke iz Feretićeve knjige »Komad skazanja« objelodanio je Ivan Milčetić u članku »Zur Entdeckung des Glagolita Clozianus« (Archiv f. slav. Phil. XXXV, 603—606). O samom Feretiću v. literaturu još u Zborniku za nar. život i običaje IX, 12—20, u Građi za povijest knjiž. hrv. VII, 329—361, u Spinčića, Crtice iz hrv. književne kulture Istre, Zagreb 1926, 32—34, i u Prilozima za književnost, jezik, istoriju VIII (Beograd 1928), 59—74.

u dokumentu od 13. XI. 1487. sebe nazivao »miles ac imperialis orator«, da je mir između nadvojvode Sigismunda i Mletaka bio sklopljen g. 1487., da je Breisacher umro g. 1509. i da je prema tome poklon don Luke tom carskom izaslaniku mogao uslijediti između g. 1487. i 1509. Što se pak tiče datiranja zapisa godinom M.CCCC, autori su mišljenja, da je tu zabunom izostavljeno jedno C; u pogledu izraza »quinterni«, oni su uvjereni, da taj izraz nije upotrebljen u pravom, nego u općem smislu umjesto quaterni. Na ličnost don Luke Reynaldisa nisu se autori osvrtni, a za Ivana Frankopana pogrešno su tvrdili — zajedno s Breisacherom, — da je umro u Mlecima, i to baš g. 1482.

Pokušat ću da unesem još nešto svijetla u stvar u svrhu boljeg tumačenja Breisacherove bilješke kao i sudbine ovoga važnog rukopisa.

Krčki knez I v a n F r a n k o p a n bio se zbog nepokornosti kralju Matijašu zapleo u nesretan rat s kraljevim kapetanom Blažem Mađarom (Podmanickim), koji ga je istjerao s hrvatskog kopna i pritisnuo na otoku Krku. U toj nevolji knez je zatražio zaštitu od Mlečana, koji su mu je rado pružili, ali sa svrhom, da se sami domognu otoka, što im je na kraju i uspjelo. Kneza Ivana su oni zajedno s obitelji i sumnjivim službenicima početkom travnja 1480. što milom, a što silom odveli u Mletke. Pošto je knez uporno odbijao, da u naknadu za otok Krk prima mletačku penziju, i pošto je izgubio nadu, da bi mu Mlečani htjeli dopustiti povratak na Krk, on u drugoj polovici 1481. pobjegne sa svojom družbom (bez žene) iz Mletaka noseći sa sobom sve svoje blago i dođe u Tirol k austrijskom nadvojvodi Sigismundu, a odande dalje u zemlje njemačkog cara Fridrika III. i napokon u vojsku kralja Matijaša. Pošto je neko vrijeme ratovao u toj vojsci protiv cara Fridrika te ušao pobjedonosno u Beč, pao je u nemilost kralja Matijaša. Požurio se stoga da ode iz Ugarske nekamo prema jugu, ali je na putu obolio i umro — kako kaže izvor — u selu »Zachon nel primo ingresso de Hungaria oltra la Drava«, i to valjda baš 14. travnja 1486.²

Don L u k a d e R e y n a l d i s, prema Breisacherovu zapisu svećenik krčke biskupije, nije bio u slavističkoj literaturi poblizje identificiran. Prema kontekstu zapisa, on je fragmenat kodeksa dobio od kneza Ivana Frankopana, koji ga je ukrašena zlatom i srebrom čuvao kao relikviju, ali — kako se to mora shvatiti iz daljnjega teksta — nije ga dobio izravno od kneza, nego istom poslije njegove smrti, kad se

² Sudbina kneza Ivana, posljednjeg krčkog kneza, potanje je prikazana u Vj. Klaića, Krčki knezovi Frankapani, Zagreb 1901., 273—292 i dr., a tu su navedeni i svi izvori.

pljačkala kneževa imovina i kad je s kodeksa bilo skinuto zlato i srebro. Iz ovog se zapisa ne razabira, u kojem je odnosu bio don Luka prema knezu Ivanu. Ni u drugim se publiciranim izvorima nigdje ne kaže, da je bio službenik knežev, i to još u Krku. Čak ga među Ivanovim krčkim privrženicima nije spomenuo ni Antonio Vinciguerra, mletački sekretar, u spisu *Giurisdizione antica di Veglia* iz g. 1481., u kojem je tako temeljito ocrnio i kneza Ivana i sve njegove suradnike.³ No u oporuci Elizabete, žene kneza Ivana, pisanoj u Mlecima 19. VIII. 1484., imenovan je svećenik Luka kao njen službenik (»presbyter Lucas servitor suus«), koji bi imao biti izvršitelj njene oporuke, ako kod njene smrti ne bi bili prisutni njen muž i knez Martin Mojsejević.⁴ U našoj historijskoj literaturi, a pritom mislim u prvom redu na navedena djela Ivana Črnčića i Vjekoslava Klaića, uzima se bez premišljanja, da je ovaj svećenik Luka bio jedan od vjernih službenika kneza Ivana i da je identičan s don Lukom Reynaldisom iz Breisacherova zapisa na omotu Kločeva glagoljaša, ma da za to nisu imali dokumentacije, jer nisu ništa znali reći o identitetu i daljem životu našega don Luke.

Tu prazninu naše nauke djelomično je ispunio još g. 1903. jednom omanjom raspravom u *Archeografo Triestino* Valentin Baldissera.⁵ No on je prikazao uglavnom posljednje razdoblje don Lukina života (1497—1513), u kojem je sjao u karijeri kao poslanik cara Maksimilijana I. Imajući pred očima uglavnom furlansku (pordenonsku) granu porodice Reynaldis (ili Renaldis, Rinaldis) kao i furlanske izvore o don Luki,⁶ a ne znajući za hrvatsku literaturu ni za Breisacherov zapis, kao ni za svu slavističku literaturu o Kločevu glagoljašu, Baldisserina radnja je ostavila toliko praznina u ranijem dijelu don Lukine biografije, osobito baš u razmaku od g. 1470.—1497., da se može poroditi i sumnja, ne radi li se tu o dva različita čovjeka istog imena. Da uklonim tu sumnju i da ujedno utvrdim, da je don Luka doista bio

³ Izd. S. Ljubić, *Commissiones et relationes Venetae*, T. I., *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, VI (Zagreb 1876), 29.

⁴ I. Črnčić, *Najstarija poviest krčkoj, osorskoj... biskupiji*, Rim 1867., 134.

⁵ Pre Valentino Baldissera, *Messer Luca de Renaldis di Veglia, vescovo eletto di Trieste ed il suo diario, 1451—1513*. *Archeografo Triestino*, Vol. I (XXIX), Trieste 1903, 23—51.

⁶ Glavni su mu izvori: abate Calogera, *Memorie*, Venezia 1753., i G. G. Liruti, *Letterati Friulani*, Vol. I., te *Diari Marina Sanuda* i mršavi dnevnik samoga Renaldisa koji počinje g. 1497. Ja sam se mogao služiti Lirutijevim djelom »Notizie delle vite ed opere scritte da' letterati del Friuli«, T. I., Venezia 1760., no on ima ponajviše podatke iz Calogere, do kojega nisam mogao doći, nego sam dobrotom prof. Angela Tamborre iz Rima dobio iz Calogere samo tekst don Lukine oporuke. Ta će oporuka biti našoj nauci višestruko zanimljiva, pa je ovdje u Prilogu 1. publiciram čitavu.

najprije, i to još u Krku, službenik kneza Ivana, ja ću — prije nego iznesem Baldisserine podatke — citirati jedan dokumenat, koji još nije bio u našoj nauci upotrebljen. To je zapisnik kanonske vizitacije krčke biskupije, što ju je obavio biskup Petar Bembo (inače mletački plemić) g. 1565.⁷ Pri vizitaciji krčke katedrale, i to baš oltara (kapele) svete Marije, zapisnik konstatira, da je taj oltar fundirala i dotirala Elizabeta, supruga kneza Ivana, u svojoj oporuci; da ga je posjedovao (ne zna se po kojem titulu) don Luka Rinaldi; da je mletačka vlast lišila don Luku i crkvenih dobara, što ih je posjedovao, pa i ove kapele (oltara), jer da je slijedio svoga prvoga gospodara, t. j. kneza Ivana; da su ta dobra bila po zaključku Umoljenih (»Pregadi«) don Luki vraćena, kad je bio poslanik cara Maksimilijana kod Serenissime; da su po smrti don Luke providuri vratili crkvena dobra te kapele fiskalnoj komori Republike.⁸ Osim što smo ovim zapisnikom saznali za jednu dosad nepoznatu stavku Elizabetine oporuke (jer nam ona nije čitava sačuvana), osvijetljen nam je čitav put don Luke Renaldisa

⁷ *Visitatio Ecclesiarum et Capellarum Insulae Veglae facta ab Ill.mo et R.mo DD. Petro Bembo episcopo Veglensi Anno 1565.* Rukopis u Arhivu Jugoslavenske akademije II c 43, Kukuljevićeve zbirke br. XVIII.

⁸ Evo teksta toga zapisnika vizitacije (f. 4):

»Altare sub titulo S(anc)te Marie in Capella ferrea, invenit illud erectum, pala bene conditionatum. Interrogati domini Canonici de fundatione responderunt: Lo fundò la moglie del Conte Zuane come appar nel suo testamento. Interrogati de dote responderunt: La dote è come nel testamento. Interrogati responderunt: La dote possiede S. Marco, perche ms. Pre Luca Rinaldi seguendo il suo primo signor ciò è il Conte Zuane la Signoria lo privò anco d' i beni ecclesiastici ch' egli possedeva come questa Capella, li quali beni di ordine del Dominio, come appar per una parte de Pregadi, forno restituiti al detto ms. Pre Luca ch' era et fu poi imbasciator di Massimilian Imperator à sua Serenità et come nelle lettere et poi per morte del detto ms. Pre Luca i Providitori ritornorno di nuovo i beni ecclesiastici di questa Capella in questa camera del fisco«.

Ovaj oltar, što ga je fundirala Elizabeta, žena kneza Ivana, ne mora biti identičan s onim oltarom (sv. Križa) u stolnoj crkvi u Krku, na kojem se danas nalazi krasna srebrna pala, što ju je bio dao praviti knez Ivan god. 1477., ma da je baš ovaj oltar zatvoren željeznom rešetkom. Ta je naime pala u XVII. stoljeću još bila na glavnom oltaru iste katedrale, a kasnije je bila na zidu apside iza velikog oltara. Isp. o toj pali raspravu D. Kniewalda, Antependij i pala stolne crkve u Krku, Godišnjak sveučilišta kraljevine Jugoslavije u Zagrebu za škol. god. 1924/25—1928/29, Zagreb 1929., str. 49—55. Primjećujem, da je zapis, što je negda bio na toj frankopanskoj srebrnoj pali, u zapisniku vizitacije od g. 1685., na koji se Kniewald poziva, bez sumnje krivo pročitano: *Hoc opus fecit fieri Iulius I. R. I. S. et Potens Dominus* i t. d., jer na jednom listiću, što sam ga našao u kući Milana Oršića u Vrniku, taj zapis počinje: *Hoc opus f. f. Illustris et Potens Dominus* i t. d. Taj listić stoji uz malu sličicu navještenja Marijina na metalu, i vlasnik je vjerovao, da se taj zapis odnosi na tu sličicu. Zagonetno je, odakle je ovaj listić ovamo dospio, ali vrlo je vjerojatno, da su i sličica i zapis ostali od krčkog biskupa Ivana Feretića (1880—1893) kojeg se namještaj pa i neke stare dobre slike čuvaju u kući Oršić. Zapis bi mogao potjecati baš od biskupove ruke.

s vjerodostojne strane, od kanonika krčke crkve, koji su za stvar mogli znati iz svojih spisa kao i iz svojega ličnog sjećanja.

Baldissera znade iz svojih izvora, da je Luka de Renaldis rođen u Krku g. 1451. od oca Andrije i majke Aurore (r. Schinella) i da se njegova obitelj g. 1470. nastanila u Pordenonu (Furlanija), koji je tada bio carski feud. Ondje je don Luka zarana pokazao odanost prema caru te bio imenovan vicekapetanom. Zbog hrabrosti, što ju je pokazao za rata između cara Fridrika i kralja Matijaša, car mu je 12. III. 1488. poklonio neko imanje nazivajući ga »honestus devotus noster dilectus presbyter Lucas de Renaldis de Vegla«. Baldissera ne zna drugo ništa o njegovu životu sve do g. 1497., kad je postao carskim poslanikom i kad je počeo voditi svoj dnevnik (uglavnom o potrošku). To posljednje razdoblje prikazano je u Baldissere opširno, ali ja ću ga prijeći samo letimično.

U carevoj službi don Luka je neprekidno u različnim misijama po evropskim dvorovima. Počinje s poslanstvom kardinalu Peraultu u Gurk, slijedi misija u Veneciju, Genovu, Milano, opet Veneciju pa Rim. Godine 1501., za njegova boravka u Rimu, papa Aleksandar VI. ga na carevu želju imenuje biskupom u Trstu, ali se on te časti odriče u korist Pietra Bonoma. G. 1503. njemu kardinalski zbor za vrijeme konklava povjerava zapovjedništvo nad 500 vojnika, koji su imali čuvati sigurnost konklava. Na osjetljivom mjestu poslanika u Rimu ostaje do g. 1504. Slijede nove misije u Veneciji, Innsbrucku, opet u Rimu, pa u Napulju kod kralja Ferdinanda Katoličkog g. 1507., gdje se tada radilo o važnim političkim pitanjima. G. 1508. don Luka je bio poslanik cara Maksimilijana u Veneciji, kad je zatražio od Republike prolaz s vojskom na krunjenje u Rim. Slijedio je rat između cara i Venecije. Rinaldis je opet carev poslanik kod pape Julija II. za vrijeme lige od Cambraia. Budući da je na svoju ruku ostavio Rim, car ga je dao zatvoriti i odstranio ga od državnih poslova. No g. 1510. on je ponovno u Rimu, i papa ga šalje caru u stvari sklapanja primirja s Mlečanima i izbacivanja Francuza iz Milana. Don Luka je opet u carevoj milosti, i on ga krajem g. 1512. šalje kao poslanika na dvor aragonskog kralja u Španjolskoj. Na putu don Luka oboli u carskom gradu Landau i ondje u samostanu augustinaca umre 13. ožujka 1513. godine.

Ovim Baldisserinim biografskim podacima treba po Kobleru⁹ dodati još dva iz Bečkog državnog arhiva, iz kojih se vidi velika darež-

⁹ Isp. G. Kobler, *Memorie per la storia della liburnica città di Fiume*, Fiume 1896. sv. I, 165 i III, 254. Liruti, o. c. I 422, tvrdi po Lambeciu, da se u carskoj biblioteci u Beču nalaze i neki drugi Rinaldisovi spisi.

ljivost cara Maksimilijana prema don Luki. Carevim reskriptom od 4. IX. 1506. podjeljuje se Luki Rinaldisu kapela sv. Mihovila na Rijeci i naređuje riječkom kapetanu Ivanu della Torre, da uvede don Luku u realan posjed usprkos protivljenju riječkih građana. G. 1507. podjeljuje car don Luki beneficij opatije sv. Jakova »al Palo« (današnja Opatija) pa 1. X. 1507. naređuje pazinskom kapetanu Ivanu Dureru, da ga uvede u posjed, a 7. X. 1507. naređuje riječkom kapetanu Ivanu Rauberu, da don Luku zaštiti u posjedu te opatije, makar netko drugi dobio papinsku investituru te opatije.

U oporuci, što ju je dao pisati dan prije smrti, don Luka izražava želju, da mu baštinci prenesu tijelo u Krk i ondje naprave pristojnu grobnicu za njega i njegovu obitelj, i to za svotu od nekih 300—400 forinta. Među legatima, što ih je oporukom zavijestao, nalazi se jedan prepozituri u Xantenu blizu Kölna (jer ga je car bio obdario i beneficijem te prepoziture), jedan crkvi sv. Franje u Krku, jedan (i to misno ruho) kapeli sv. Marije u katedrali u Krku i jedan crkvi sv. Krstofora u Pordenonu. Lijepim se svotama sjetio svojih rođaka ostavljajući im bilo novac bilo neubrane prihode u Xantenu, u Mainzu i u drugim mjestima, a svoga brata Franju de Renaldisa i nećaka Ivana Crispina (pod uvjetom da uzme prezime Rinaldis) čini baštinicima svega ostalog imetka, pokretnog i nepokretnoga.

Luka Rinaldis je dakle kao carev miljenik postao i bogat čovjek. No poslije njegove smrti s njegovim se blagom događa nešto tajnovito. Baldissera pruža tek nešto informacija, iz kojih se vidi, da je kod Lukine smrti u Landau bio prisutan jedan njegov nećak, koji je zapisao nekoliko podataka o tom, što je uradio poslije stričeve smrti: obavio je sprovod, platio troškove, prodao konje i vratio se u Italiju, gdje je ubrao različne svote i vrijednosti od pokojnikovih dužnika. Zatim Baldissera znade, da su se neposredni baštinci Lukini više puta, ali uzalud, obraćali, osobito u Xanten, da saznadu, da li su augustinici u Landau izvršili legatje, da li postoji kakav popis pokojnikovih stvari, da li je ostavio spisa, uspomena i sl. Baldissera citira i govor don Lukina pranećaka Leonarda Renaldisa (koji se naziva »dalmatino nobile della città di Veglia«) caru Rudolfu od g. 1581., u kojem on među ostalim kaže, da je do kuće došlo vrlo malo spisa o don Lukinu djelovanju; on da je imao običaj ostavljati svoje spise i uspomene o svom djelovanju po različnim njemačkim mjestima, pa im se zbog njegove nagle smrti izgubio trag, tako da je ono, što je njegov djed donio sa sobom kući — a to su uspomena od g. 1503.-1508. — samo malen ostatak.

Čini se, da nije nikad ni njegovo tijelo bilo u smislu oporuke prevezeno u Krk. U crkvi sv. Franje u Krku postoji, doduše, i danas jedan grob obitelji Rinaldis s grbom (koji ovdje reproduciramo) i natpisom, ali se iz njega vidi, da ga je g. 1613. dao napraviti Cezar de Rinaldis svom ocu Leonardu i bratu Ivanu. A don Lukina želja da se pokopa u Krku u skladu je s njegovim stalnim vezama s Krkom, osobito po rodbinskoj liniji. U Krku je imao osim brata Franje i druge rodbine. Ondje se plemićka obitelj de Rinaldis (Rinaldi, Raynaldis i Renaldis) spominje sve od XV. — XVIII. stoljeća. U prvoj polovici XVI. stoljeća ondje se spominje na pr. Dominik Rinaldis (jamačno onaj isti, kojemu don Luka u oporuci ostavlja 6 dukata) kao biskupski vikar godine 1528., Leonardo, biskupski kancelar i vikar spominje se u toku 1532.—1565., a neki Luka de Renaldis spominje se g. 1552.—1553.¹⁰ Želja da se pokopa u Krku podsjeća na sličnu želju Ivana Frankopana i njegove kćeri Katarine, koja je doista pokopana na Košljunu kraj Krka.¹¹ Kad je don Luka g. 1503. bio u Veneciji kao carski poslanik, Marin Sanudo je u svojem Diariju za-

Grb obitelji Rinaldis

¹⁰ Ovi su podaci o Rinaldisima crpljeni iz biskupskog arhiva u Krku.
¹¹ Isp. V. Klaić, Krčki knezovi Frankapani, Zagreb 1901., 291; V. Brusić, Crkva sv. Marije od Navještenja na Košljunu. Bogoslovska smotra, XXI, Zagreb 1933., 274—282.

pisao, da se zanimao za mnoge svoje lične stvari, pa i za beneficij neke crkve u Krku, i da je isticao, da on i njegov brat imaju ondje građansko pravo i da bi htio ondje kupiti neke zemlje.¹²

S ostavštinom don Luke imao je njegov brat Franjo dosta posla i neugodnih briga, samo nam iz poznatih dokumenata nije moguće saznati, što je sve bilo na stvari. U jednom zborniku isprava samostana sv. Franje u Krku, poznatom pod imenom Bartolijev zbornik,¹³ nalazimo o tom odjeka u nekoliko isprava, jer se stvar ticala i tog samostana. Glavni je dokument rješenje suda za molbe u Mlecima od 14. svibnja 1526. Iz njega se razabira, da je pred sud došao Franciscus de Rinaldis, koji je izložio, da je njegov brat učinio u Landau oporuku 12. ožujka 1513., u kojoj je njega, Franju, učinio univerzalnim baštinikom za dva dijela pod uvjetom, da ta dobra ostanu vječni fideikomis obitelji, naime da Franjo nabavi nekretnine. Komesar oporuke carski sekretar Jacobus de Bonisiis postavio je 1. X. 1518. prokuratorima u toj stvari Petra Lunu i Alojzija Bellono, mletačke građane. Komesar je novac poslao na mletačke trgovce Isother, a ovi su ga predali na čuvanje Luni srebrnaru, koji je opet u ime kaucije deponirao neku srebrninu u prokuraciji sv. Marka. Franjo je već prije bio podigao od toga blaga 200 dukata, a sada traži svotu od 300 dukata za svoje potrebe. No da se očuva volja oporučiteljeva, on podlaže kao vječni fideikomis svoju kuću i sva svoja dobra u Krku, kao da ih je kupio od onih novaca. Ujedno pruža svjedočanstvo, da on doista posjeduje u Krku vrijednosti od 300 dukata. Suci su na temelju svih dokumenata (među kojima je spomenuta i oporuka don Luke od 12. ožujka 1513. izdana od Bernardina Coritiusa, notara Pordenona), iskaza svjedoka i komesara-baštinika tada već pokojnoga Petra Lune odlučili, da Franjo može podići novac uz već navedene uvjete, i da plati troškove.¹⁴

Čini se, da je Franjo bio prezadužen i da se nalazio u nekim teškim obavezama prema samostanu konventualaca u Krku, zbog kojih i nije mogao u smislu oporuke ostvariti obavezni fideikomis. S time će biti u vezi i to, što prije nego što je pošao u Mletke, da podigne onih 300 dukata, on 29. siječnja 1526. vraća konventualcima sve pašnjake i šume u Solinama pod Dobrinjem, što ih je bio od njih dobio g. 1521. »titulo perpetualis livelli«.¹⁵ A iz jedne isprave notara Jero-

¹² *Diarii di Marino Sanuto*, Venezia 1880, IV, 675. Valjda je tom prilikom Republika don Luki vratila beneficij sv. Marije, o kojem je bila riječ u noti 8.

¹³ Isp. I. Črnčić, Što je pisama sakupio P. Blagoslov Bartoli. *Starine XX*, 1—21.

¹⁴ Vidi tekst ovog dokumenta u Prilogu 2.

¹⁵ Bartolijev zbornik, I, 77 i 195v.

nima Craie od 8. veljače 1536. saznajemo, da je ugledni konventualac Gregorius de Sibinico izjavio u Krku na smrtnoj postelji svojoj braći: Kad bi predmeti i srebro Franje Rinaldisa i njegove kuće, što ga imam kod sebe, vrijedili i deset puta više, ne bi dostajali da pokriju ono, što mi duguju on i njegova kuća.¹⁶

Obaveze obitelji Rinaldis prema krčkom samostanu sv. Franje mogle su poteći najprije odatle, što je don Luka kao izvršitelj oporuke kneginje Elizabete, žene Ivana Frankopana, imao isplatiti iz njezina miraza 100 zlatnih dukata crkvi sv. Franje;¹⁷ zatim odatle, što je don Luka u svojoj oporuci ostavio istoj crkvi jedan srebrni kalež, a možda se i svota od 300—400 forinti za gradnju grobnice imala utrošiti u toj crkvi. Ako ništa od toga nije bilo izvršeno, onda su obaveze već bile visoke.

Iako smo se udaljili od stvari, nije na odmet, što smo osvijetlili ličnost don Luke Rinaldisa, jer će tako štošta biti jasnije i u stvari njegova darivanja Kločeva glagoljaša. Na temelju već iznesenoga treba ispraviti na pr. godinu smrti Ivana Frankopana, što su je donosili i Kopitar i Vondrak, t. j. ne 1482., nego 1486. Isto tako ispravlja se i Breisacherova tvrdnja, da je knez Ivan umro u Veneciji, gdje bi njegova dobra bila poslije njegove smrti razgrabljena, jer je on umro — kako to veli njegov neprijatelj mletački sekretar Antonio Vinciguerra — u selu »Zachon nel primo ingresso de Hungaria oltra la Drava«.¹⁸

Podržava se verzija, da je tijelo kneza Ivana preneseno na otočić Košljun blizu Krka,¹⁹ pa čak i to, da je njegovo tijelo dopratio sam

¹⁶ *Padri miei, se le robbe et argenti qual ho appresso di me de Mr. Francesco de Rinaldis et de casa sua valessero diexe volte più di quello valeno, non satisfariano a quello debbo hauer da lui e da casa sua, et tutto quello, che ho li ho posto a conto del suo debito.* Bartoli, I, 139.

¹⁷ I. Črnčić, Najstarija poviest, 134, bilj. 1.

¹⁸ Bit će to Žakanj (Zakany) preko Drave, nasuprot Koprivnici. Ne može se misliti na selo Zagon u Vinodolu, kako to veli V. Brusić (Bogoslovska smotra, XXI, Zagreb 1933., 274), jer s mletačke točke gledanja »oltra la Drava« može biti samo sjeverno od Drave. U protivnom moralo bi se dokazati, da je Vinciguerra »Zachon« krivo lokalizirao.

¹⁹ V. Klaić, Krčki knezovi 291, donosi tu tvrdnju bez dokumentacije, a V. Brusić je bez primjedbe prenosi dodajući i taj detalj, da je Ivanovo tijelo bilo preneseno preko Novoga. No u izvorima se nigdje izričito ne tvrdi, da je knez Ivan bio pokopan na Košljunu. Klaić je to krivo zaključio iz onog mjesta Katarinine izjave, da želi biti pokopana na Košljunu »per esser luogo de mio padre« (Klaić 344 bilj. 383 i Brusić 278). Katarina je mogla reći »luogo de mio padre«, jer je on tu vladao i jer je tu bila njegova zadužbina, budući da se iz njegove ostavštine tu sagradila nova crkva. I dr. D. Kniewald u članku Antependij u Dobrinju na otoku Krku. (Godišnjak Sveučilišta u Zagrebu za šk. g. 1929/30—1932/33, Zagreb 1933) ističe uvjerenje, da knez Ivan nije bio pokopan na Košljunu.

Luka Rinaldis.²⁰ Prema toj verziji moralo bi se pretpostaviti, da je don Luka bio uz kneza Ivana pri njegovoj smrti, dakle i to, da su Ivanova dobra razgrabljena u selu »Zachon« i da je tu don Luka spasio jedan dio knjige, od koje je kasnije dva kvinterna poklonio Breisacheru. No košljunska tradicija ide još i dalje te tvrdi, da je 12 listova Kločeva glagoljaša pripadalo biblioteci samostana na Košljunu, odakle da ih je krišom nestalo. To apodiktički tvrdi Donato Fabianich u knjizi *Alcuni cenni sulle scienze e lettere dei secoli passati in Dalmazia, Venezia* 1843., kao i u knjizi *Storia dei frati minori in Dalmazia e Bossina, Parte seconda vol. II.*, Zara 1864.²¹ Samo, nažalost, Fabianich nije za svoju tvrdnju donio nikakvih dokaza, pa je stoga i Premuda u netom citiranom članku bez potkrepe prenosi, a bez ocjene je prenio tu verziju i F. Račk:²² kao i V. Brusić.²³ Jedino što je od košljunske frankopanske tradicije pouzdano, to je: da je Ivan Frankopan uveo na Košljun, u bivši benediktinski samostan, franjevce opservante; da je u oporuci od g. 1453. odredio njihovoj crkvi 1000 dukata i da su po njegovoj smrti franjevci vrlo vjerojatno došli u posjed tih novaca; da je kneževa kći Katarina g. 1520. pravila u Mlecima oporuku, u kojoj je odredila, da joj tijelo prenesu na Košljun i pokopaju ondje u crkvi sv. Marije, te je stoga toj crkvi ostavila 1000 dukata za dovršenje crkve (koju je njezin otac počeo graditi); da je Katarina doista u toj crkvi pokopana i da je na Košljunu ostala trajna uspomena na Ivana i nje-

²⁰ V. Premuda, Još nešto o gradualu zagrebačke Sveuč. knjižnice, Sv. Cecilija, Zagreb 1923., 130.

²¹ Fabianich u *Alcuni cenni* (str. 45) kaže: »Dodici membrane, venerate reliquie del patrio genio, andarono smarrite dal convento, e vennero indi raccolte e conservate dal conte Cloz di Trento, poi cedute a Bartolomeo Kopitar... Ma quantunque il Kopitar dica quel codice del tesoro Frangipaneo, per certa fede lo rivendichiamo alla biblioteca del convento«. — Slično veli u *Storia* (str. 144): »si dice trovato nel tesoro dei Frangipani dal conte Cloz di Trento, esso fu rinvenuto nel convento di Cassione, e involato senza svelarne il pregio«.

— Gotovo istim riječima ponavlja Fabijanićeve tvrdnje Ant. Impastari u brošurici *L'isoletta di Cassione* (Trieste 1890), nota 4 (str. 29). Po tom što on stvar prepričava Fabijanićevim riječima kao i po tom, što griješi tvrdnjem, da su se fragmenti čuvali u biskupijskoj biblioteci u Trentu, moramo zaključiti, da Impastari nije o ovom pitanju ništa znao po vlastitom istraživanju. On naime piše (govoreći o biblioteci na Košljunu): »Dodici manoscritti in glagolito andarono smariti e quindi recuperati, vennero conservati nella biblioteca vescovile di Trento, e poi ceduti a Bartolomeo Kopitar, che li pubblicò nel 1836. in caratteri cirilliani, sotto il titolo »Codex Clozianus«. Abbenchè il Kopitar asserisca essere stato quel codice retaggio del tesoro Frangipaneo, nulladimeno sostenuti da certa fede, doveva appartenere alla biblioteca del convento«.

²² Pismo slovensko, Zagreb 1861, 89—90.

²³ Benediktinska opatija na Košljunu, Bogoslovska smotra, XX, Zagreb 1932., 257.

govu kćer Katarinu kao velike dobročinitelje.²⁴ Povjеровати Fabijanićevoj tvrdnji značilo bi proglasiti Breisacherov zapis falsifikatom, a Kopitar nas uvjerava, da je poredio Breisacherov zapis s jednim njegovim potpisom i da se ne može posumnjati u identičnost ruke.²⁵ S druge strane, smatram, da se ne smije samo tako prijeći preko žive košljunske tradicije izražene u Fabijanićevim radovima i u Impastarija,²⁶ a izravno ne demantirane ni od kojega mlađega pisca. Možda se doista jedan dio Frankopanova kodeksa čuvao na Košljunu te nekom prilikom nestao, samo to nije morao biti Kločev fragmenat. Dok se dakle drukčije ne dokaže, smatrat ćemo vjerodostojnom Breisacherovu bilješku o Kločevu glagoljašu.

Po kontekstu Breisacherova zapisa, Frankopanova su dobra, pa i njegov dragocjeni kodeks, bili opljačkani nakon njegove smrti u Mlecima. Već smo vidjeli, da, što se tiče mjesta smrti, zapis nije točan. Ne mora biti točan niti u pogledu tvrdnje, da je haraćenje bilo poslije kneževe smrti. Za to je bilo prilike i prije više puta. Najprije u Krku g. 1480., kad se ondje oborila Ivanova vlast; drugi put u Mlecima g. 1481., kad je Ivan pobjegao iz Mletaka u Tirol; treći put g. 1484., kad je Ivan pokušao da od Mletaka ponovno zauzme otok Krk. Ovakve netočnosti su moguće već zbog toga, što je te informacije Breisacher imao od don Luke Rinaldisa, a ne po svojem neposrednom saznanju, a osobito zbog toga, što je on svoj zapis napisao vjerojatno mnogo kasnije nego što je o stvari čuo.

Kada je stvarno Breisacher dobio poklon i kada je na njem napisao onaj zapis? Breisacher je zapis datirao: *Anno a Nativitate Domini M.CCCC.* Obično se misli, da je to lapsus umjesto MCCCCC (premda je na kraju mogao ispasti pisaru i koji drugi znak, a ne C). Bilo kako mu drago, Breisacher nije zapis napisao onda kad je poklon primio ili malo nakon toga, jer se tomu protivi izraz *tunc temporis*. Naime u ono vrijeme, kad je poklon dobio, Breisacher je — kako sam veli — bio *cesareus orator* i *confector pacis* između Mletačke republike i austrijskog nadvojvode Sigismunda kao gospodara Tirola. Rat između ove dvije strane bio je završen posredovanjem pape i cara Fridrika, pa su stoga na mirovnoj konferenciji u Mlecima i pri potpisivanju mira 13. XI. 1487. učestvovali i papinski i carski predstavnici. Tekst mirovnog ugovora naziva carske predstavnike ovako: *magnificos et clarissimos*

²⁴ Isp. Vj. Klaić, Krčki knezovi 237—292; V. Brusić, Crkva sv. Marije od Navještenja na Košljunu, Bog. smotra, XXI, 273—282.

²⁵ Kopitar, Glagolita Clozianus, V.

²⁶ Isp. bilj. 21.

Dominos Marquardum Brisacher Militem, et Consiliarium Imperatorium, ac Georgium Elacher Capitaneum Portus Naonis et c. Oratores Caesareos... Na kraju je među potpisnicima: *Ita est ego Marquardus Prischer Miles ac Imperialis Orator manu propria*. Slično se i Elacher potpisao.²⁷ Breisacher se eto i u tekstu ugovora naziva i *miles i orator caesareus*, pa i to služi kao potvrda njegova identiteta, ali uočujem činjenicu, da se u tekstu ugovora g. 1487. on naziva Brisacher i Prischer, a na Kločevu glagoljašu Breisacher. Ta razlika može također poslužiti za dokaz da je prošao veći vremenski razmak između poklona i pisanja zapisa, jer u kasnijim spomenicima koji spominju njegovu ime, ono redovito glasi Breisacher.²⁸

U svrhu rasvjetljavanja sudbine Kločeva glagoljaša i našega don Luke treba dovesti u vezu još neke činjenice. Vinciguerra priča, da je knez Ivan Frankopan pobjegao g. 1481. iz Mletaka u zemlje vojvode Sigismunda noseći sa sobom sav svoj imetak.²⁹ Da li je nosio sa sobom i kodeks? Da li ga je pratio i don Luka? Iz malobrojnih izvora može se zaključivati, da don Luka nije kneza pratio, ili u najmanju ruku nije ga pratio do kraja. Za to govori najprije činjenica, da iz konteksta oporuke Elizabete Frankopanske od 19. VIII. 1484. izlazi, da je don Luka tada boravio u Mlecima ili negdje u blizini; zatim u tom smislu govori njegova furlanska (pordenonska) tradicija i kasnija sjajna karijera u carskoj službi. On se bez sumnje kretao na liniji Mleci-Pordenone, gdje je bila njegova obitelj. Njegove prste možemo gledati u činjenici, da se g. 1483. zauzima za kneza Ivana u Mlecima furlanski biskup kao carev poslanik.³⁰ I dok se kasnije knez Ivan bori u vojsci kralja Matijaša protiv cara Fridrika, don Luka se u Pordenonu bori hrabro na strani carevaca. Tada se on morao toliko angažirati, da je mogao steći prijateljstvo najviših carskih službenika. Ja imam dojam, da je on pratio iz Pordenona u Mletke carske poslanike Breisachera i Elachera. S carskim ga poslanicima posebno vezalo to, što je Elacher bio kapetan Pordenona. Ako je don Luka bio u Mlecima, kad je došla

²⁷ Podatke o mletačko-tirolskom ratu zajedno s dokumentima pa i tekstom mirovnog ugovora nalazim u raspravi Gottfrieda Primissera, *Der Venezianische Krieg unter dem Erzherzog Sigmund Grafen zu Tirol 1487*. Der Sammler für Geschichte und Statistik von Tirol, B. II, Innsbruck 1807., 97—193.

²⁸ Isp. na pr. J. Chmel, *Urkunden, Briefe und Actenstücke zur Geschichte Maximilians I.* Bibliothek des Literarischen Vereines in Stuttgart, X, Stuttgart 1845., 56, 63 i dr.; Jacob A. von Brandis, *Die Geschichte der Landeshauptleute von Tirol*, Innsbruck 1850., 321, 406 i dr.

²⁹ »portando seco tuto l haver suo« (Ljubić, *Commissiones et relationes Venetae*, I, 74.

³⁰ V. Klaić, o. c. 289.

onamo vijest o smrti kneza Ivana (u travnju 1486.) pa tom zgodom spasio jedan komad Kločeva glagoljaša, onda nije proteklo dugo vremena do njegova darivanja Breisacheru — krajem g. 1487. Neposredni uspjeh toga darivanja bit će bez sumnje to, što je car Fridrik već 12. ožujka 1488. obdario Rinaldisa jednim posjedom zbog zasluga u ratnim operacijama protiv vojske kralja Matijaša.³¹ Tom prijateljstvu s carskim poslanicima imao je bez sumnje Rinaldis zahvaliti kasniju svoju karijeru carskog diplomatskog predstavnika.

Za našu stvar je potrebno utvrditi, da sve navedene okolnosti govore protiv verzije, da bi don Luka pratio kneza Ivana do kraja života i mrtva ga dopremio na Košljun, a to ujedno umanjuje vjerojatnost kombinacije, da bi se Kločev glagoljaš mogao nalaziti negda na Košljunu.

Zašto je Rinaldis poklonio Breisacheru baš fragmenat glagoljskog kodeksa? Breisacher u svojem zapisu kaže, da ti kvinterni predstavljaju dio Biblije pisane hrvatskim jezikom (*in lingua Croatina*) od ruke samoga svetoga Jeronima. Naravno da je sve to legenda, ali mi možemo biti sigurni, da ju je Breisacher svu saznao od Rinaldisa, a Rinaldis da ju je donio s otoka Krka. Breisacherov nam je zapis dakle svjedok, kako su hrvatski glagoljaši zvali svoj jezik, pa čak i onaj kojim je bio pisan Kločev glagoljaš, hrvatskim jezikom; zatim nam je on još jedna potvrda hrvatske svetojeronimske tradicije u pogledu glagoljskog pisma, koja se je tradicija prenijela zajedno s komadom glagoljskog kodeksa sa Kvarnera u Tirol. U srednjem su se vijeku lako stvarale legende, pa ona Breisacherova tvrdnja o svetojeronimskom autografu vjerojatno nije nastala tako, što bi on krivo razumio Rinaldisov termin »pismo sv. Jeronima« za glagoljicu, nego je možda i sam Rinaldis svijesno prenio legendu, koju je čuo od okoline kneza Ivana u Krku ili u Veneciji. To bi onda i bio razlog, što je knez Ivan — kako veli Breisacherov zapis — častio onu knjigu kao relikviju i što ju je bio optočio zlatom i srebrom. Legendarnost knjige mogla se stvoriti naročito zbog toga, što nije bila pisana onakvom glagoljicom (uglatom), a niti onakvim jezikom, kakvim su bile pisane glagoljaške knjige XIV.—XV. stoljeća, na kakve su bili navikli don Lukini su-

³¹ Baldissera, o. c. 25, citira: »et multa et utilia et praesertim nuper in tumultu hungarico, etiam cum periculo corporis sui, exhibuit«. Viktor Novak je u pronađenom gradualu Sveučilišne knjižnice u Zagrebu našao ostatke darovnice cara Maksimilijana don Luki Rinaldisu iz g. 1499., u kojoj se posve istim riječima obrazlaže darivanje. V. Novak, Rekonstrukcija rukopisnoga graduala Univerzitetske biblioteke u Zagrebu, Sveta Cecilija, XVII, Zagreb 1923., 33—36.

vremenici. Više se čudimo tvrdnji legende, da su ti kvaterni dio Biblije. Breisacher, naravno, nije imao pojma ni o pismu ni o sadržini fragmenta. On je od Rinaldisa primio dar povjerovavši njegovu uvjerenju. Stoga bi nas zanimalo, što je Rinaldis o tom mislio. Možda on kao plemić grada Krka, koji se je otisnuo u Veneciju i Pordenone, doista nije poznao dobro glagoljskog pisma, osobito onako različitog od suvremene glagoljice, pa doista nije znao sadržaja onim fragmentima. Možda je njegovu izrazu »scrittura di S. Girolamo« kasnije sam Breisacher dodao u svojem pamćenju »Sacra scrittura di S. Girolamo«. Bilo kako mu drago, teško je zamisliti jedan drugi razlog, iz kojega bi don Luka išao jednomu strancu, vojniku i carskom poslaniku, kojega je htio počastiti, darivati komad jednoga glagoljskog kodeksa, koji za njega nije predstavljao nikakvu vrijednost, ako po srijedi nije bilo vjerovanje u svetačku relikviju.³²

Kod nas je bilo izraženo i mišljenje, da bi Kločev glagoljaš mogao biti ostatak one glagoljske knjige, što se u bilješkama Vatikanskog misala (Illir. 4) iz g. 1475. i 1480. naziva Biblijom.³³ Pomišljalo se naime, da se Ivan Frankopan domogao te dragocjene knjige onda, kad se ta Biblija zajedno s ostalim dragocjenostima Omišlja morala dati po kneževoj zapovijedi na čuvanje u Krk 17. juna 1475. ili onda, kad su Omišljani dali svoje crkvene dragocjenosti, među kojima i Bibliju, u omišaljski kaštel kapetanu Jurku u januaru 1480.³⁴ Nije nam poznato, koji je bio povod spremanju dragocjenosti u Krk g. 1475., a za g. 1480. znademo, da je bio rat, što ga je tada knez Ivan vodio na samom otoku s kraljevim kapetanom Blažem Mađarom (Podmanickim). No Biblija je i nakon prvog i drugog slučaja ostala i nadalje u Omišlju, jer se ona spominje u inventarima omišaljske crkve još g. 1590.³⁵ Prema tome otpada mogućnost, da bi je knez Ivan ponio sa sobom u Mletke i da bi ondje bila raščupana i konačno jednim dijelkom dospjela u ruke Breisachera i Cloza. Ivanov kodeks bio je dakle neki drugi dragocjeni rukopis, o kojemu ne znamo ništa više nego što je rečeno u Breisacherovu zapisu, t. j. da je bio optočen srebrom i zlatom i da

³² Isporedi legendu o čedadskom (cividskom) evangelistaru kao relikviji t. j. kao tobožnjem autografu svetoga Marka, zbog čega je također bio raskomadnan (V. Novak, Latinska paleografija, Beograd 1952., str. 111—112.).

³³ To je mišljenje izrazio već B. Kopitar, Glagolita Clozianus, VII, i I. Črnčić, Najstarija poviest, 133.

³⁴ Ti su zapisi više puta štampani; isp. Kukuljevića u Arhivu IV, 373, Črnčić u Najstarijoj poviesti 132—133, K. Horvat u Starinama XXXIII, 525 i J. Vajs u Najstarijem hrvatskoglagojskom misalu, Zagreb 1948, 81 (ali bez drugog zapisa).

³⁵ Isporedi moje podatke o toj bibliji u Popovićevim Prilozima za književnost... XV (Beograd 1935), 14 i 27, i u Slovu I (Zagreb 1952), 52.

ga je on cijenio kao relikviju. Iz nje se ne vidi ni to, da li je taj kodeks bio stara obiteljska relikvija ili ju je Ivan sam negdje pribavio i optočio dragocjenim kovinama. Ako nešto povjerujemo Vinciguerrinu pričanju o Ivanovoj pohlepi za zlatom i o njegovim nasiljima i ako to povežemo s košljunskom tradicijom, onda bismo smjeli nabaciti pretpostavku, da je Ivan doista mogao doći do tog kodeksa na Košljunu onda, kad je ugasnula benediktinska opatija g. 1447., te su on i knez Martin Frankopan kao crkveni patroni ondje nastanili franjevce (latinaše). U takvom bi slučaju Kločev glagoljaš do XV. st. očuvali benediktinci otočića Košljuna, gdje je bila opatija jamačno već od XI. stoljeća.³⁶

Na kraju spominjem, da je na osnovi mišljenja, da je don Luka došao s Ivanom Frankopanom iz Krka u Mletke i da je ondje boravio uz njega i njegovu suprugu Elizabetu baš onih godina, kad se ondje štampao prvi glagoljski misal, Ivan Črnčić došao na misao, da je don Luka kao ljubitelj glagoljice »i hrvatski misal štampao 1483. ljeta«.³⁷ Mi nemamo mogućnosti, da o tom išta sudimo, ali pri proučavanju problema o postanju glagoljskog prvotiska ne smijemo pustiti s vida ni tu činjenicu, da tada živi u Mlecima jedna krčka »emigracija«, koja je imala i financijskih mogućnosti da takvu stvar pomogne.

PRILOG 1.

Calogera, Memorie intorno alla vita di M. Luca de' Renaldis
str. 120—137

In Christi nomine amen. Anno eiusdem nativitatis millesimo quingentesimo decimo tertio indictione prima; die vero sabbati XII mensis martii: Actum in oppido imperiali Landao in domo abbatiae Sancti... ex Landau in quia residebat testator infrascriptus; praesentibus venerabilibus fratre Iacobo Bopp, et fratre Nicolao Chanonicis ordinis Sancti Augustini, eximio artium et medicinae doctore domino Iacobo de Lomacio filio domini Alexandri et Ioanne de Alchin eius famulo ambobus de Godio domini Mantuani; domino Ferdinando Cicherio commendatore Portugalli, domino Hyeronimo Martignaco de Tarvisio, domino Carulo Troiano de civitate Belluni, et Bolffchano de Caprillis circa Agort domini Bellunensis, his omnibus ad infrascripta testibus vocatis et ore proprio infrascripti testatoris specialiter rogatis. Ibiqve Reverendus ac magnificus dominus Lucas de Renaldis praepositus Xanthensis et Caesareae maiestatis consiliarius sanus mente et sensu, licet langvens et infirmus corpore, cogitans statutum esse hominem semel mori, nilque certius esse morte,

³⁶ O toj opatiji isp. moju raspravu: Opatija sv. Lucije u Baški, Zagreb 1937, 24—27, i ondje navedenu literaturu.

³⁷ I. Črnčić, Najstarija poviest, 134.

nilque incertius hora illius, volens itaque providere et disponere quid de bonis suis post eius mortem fieri velit ex auctoritate, quam a sancta sede apostolica habere asseruit, suum in hanc subsequentem formam ordinavit et condidit nuncupativum testamentum sine scriptis; inprimis quidem sequens bonorum christianorum mores animam suam omnipotenti Deo et toti coelestiali curiae commendans iussit et ordinavit, quod si contingeret ipsum ex aegritudine, quam patiebatur in Landao, mori, corpus suum sepeliri debere in ecclesia, cimiterio monasterii sancti Augustini de Landao, cui monasterio pro eius anima, et ut monaci teneantur singulis annis facere aniversarium suum et orare pro eo, semel tantum legavit florenos centum rhenenses solvendo dicto monasterio ex pecuniis exigendis a nonnullis debitoribus suis Maguntiae; ita tamen, quod haeredes sui infrascripti quancumque possint corpus suum levare, et ad Veglam conduci facere et eo casu possint de bonis ipsius testatoris pro fabrica unius honorificae sepulturae expendere florenos tricentos aut quadringentos, quae sit pro memoria ipsius testatoris et familiae suae. Item legavit Sanctae Sedis Apostolicae florenum unum semel tantum per infrascriptos haeredes solvendum. Item legavit metropolitanae ecclesiae Coloniae pro fabrica illius florenos duos semel tantum. Item legavit ecclesiae prepositurae suae Xanthensis florenos viginti semel tantum, quibus vult quod fabricetur a parte posteriori ipsius ecclesiae una fenestra cum armis ipsius testatoris. Item legavit ecclesiae sancti Francisci de Vegla, scilicet altari sanctae Mariae ex opposito januae ipsius ecclesiae unum eius calicem argenteum. Item legavit capellae sanctae Mariae in ecclesia maiori Veglae unam eius planetam cum omnibus fulcimentis ei pertinentibus. Item legavit semel tantum ecclesiae Vipaci ducatos viginti extrahendos et exigendos a vicario suo sibi debente, quibus ordinavit idem testator, ut fiat quaedam imago seu palla in dicta ecclesia. Item legavit ecclesiae Zimini semel tantum ducatos quinque, quibus iussit emi unum missale seu si quid aliud erit magis necesse in dicta ecclesia. Item legavit ecclesiae seu capellae sancti Christophori in arce Portusnaonis ducatos duodecim semel tantum exigendos a colonis et debitoribus suis ex causa afflictuum non solutorum, vel illis deficientibus, solvendo per haeredes infrascriptos, quibus pecuniis ordinavit emi vel fieri unum calicem argenteum pro ipsa capella. Item legavit seu iure legati reliquit venerabili presbytero Dominico de Renaldis de Vegla ducatos sex auri semel tantum hoc onere, quod idem pro anima ipsius testatoris teneatur celebrare missas sancti Gregorii. Item legavit venerabili presbytero Paulo de Boncis de Vegla etiam ducatos sex auri, ut idem pro anima ipsius testatoris orare teneatur hoc declarato, quod casu, quo dicti duo legatarii vel eorum alter loco dictorum sex ducatorum vellent vel vellet unam vestem panni dicti testatoris, vel tantum panni pro una veste unius quisque eorum, quod in hoc casu haeredes sui infrascripti eis satisfacere debeant. Item legavit seu iure legati reliquit dominae Bernardinae cognatae suae ducatos centum auri, de quibus voluit ipsam ad libitum eius disponere posse. Et si contigeret dictis centum ducatis ipsam unam possessionem velle emere, eo casu iussit et ordinavit dictus testator, quod per haeredes infrascriptos ultra ipsos centum ducatos alii ducati centum sibi exhibeantur; ita quod ducatis ducentis ipsa possessionem unam emere valeat, quae quidem possessio sit et esse debeat sub fideicommisso, et post

mortem ipsius dominae Bernardinae pervenire ad Iulium filium suum, et deinde de haeredibus in haeredes, ita quod nunquam vendi vel modo aliquo alienari valeat.

Item legavit seu iure legati reliquit dominae Menzae nepti eius filiae domini Francisci fratris sui ducatos centum auri semel tantum ei exhibendos per haeredes suos, quando ipsa nubet, hac tamen conditione, quod maritus, qui nubet, teneatur idoneam cautionem praestare de restituendo ipsos ducatos centum Ioanni de Crispinis haeredi infrascripto vel legitimis succedentibus ex eo caso, quo eadem neptis sua absque legitimis haeredibus deficeret. Item legavit Anderli famulo suo equum unum nigrum et florenos decem in pecuniis nec non florenos centum exigendos a reverendissimo eposcopo Gurcense debitore ipsius testatoris de quadam pecuniarum quantitate. Item legavit D. Piranesae uxori D. Nicolai de Grandis de Opitergio ducatos quinquaginta semel tantum solvendos per haeredes suos in numeratis pecuniis, sive in tot pannis, prout ipsi D. Piranesae videbitur, in iis tamen computando ducatos viginti quinque, quos antea iusserat eidem dari per dominum Antonium Rorarium de Portunaonis, in quantum ipsi ducati viginti quinque soluti non sint. Item legavit et iure legati reliquit dominae Diamanti eius cognatae uxori quond. domini Nicolai de Renaldis fratris sui ducatos ducentos auri semel tantum per haeredes suos infrascriptos ei solvendos, quos quidem ducatos ducentes idem testator voluit computari et deduci praefatae D. Diamanti loco ducatorum ducentorum, quos eidem dare tenebatur, quamvis ex eis hactenus maiorem partem satisfecisse dixerit, sicuti constat ex quodam chyrographo manu D. Antonii Rorarii, quod chyrographum est apud D. Sebastianum de Bongajies; ita tamen quod habitis dictis ducatis ducentis, ut supra relictis, in quibus noluit computari soluta et contenta in dicto chyrographo eadem D. Diamans teneatur assignare Ioanni Crispino infrascripto omnia bona mobilia dicti testatoris, quae penes ipsam et in eius regimine fuerunt. Volens attamen et ordinans praefatus testator, quod eadem D. Diamans, donec vixerit, seu vitam vidualem duxerit, sit usufructuaria bonorum praefatorum mobilium et omnium bonorum stabilium, quae ipse testator habet in terra et dominio Portus-Naonis.

Item legavit seu iure legati reliquit domino Hieronymo Rorario de Portunaonis ducatos ducentos quos ipse testator habere debebat ab eo et fratre super domo olim illorum de Valle in Portunaonis existente, pro quibus ducatis ducentis ipsi fratres de Rorariis annuatim ducatos quinque de livellaria pensione solvebant, liberans et absolvens eadem domum de caetero a tali livellaria pensione. Item eidem d. Hieronymo adhuc legavit florenos centum, quos eidem tenentur haeredes olim Ioannis Leonardi Poler. Item pecunias quascunque, quas eidem testatori quoque tenentur magister Bernardinus et Ioannes fratres Serrarii de Portunaonis debitores constituti pro magistro Bernardino Store, sive pro Marco de Lazaro, de quibus quidem omnibus legatis voluit ipsum D. Hieronymum ad libitum disponere posse sine alicuius contradictione et molestia. Item legavit seu iure legati reliquit Ioanni de Crispinis eius nepoti omnia sua credita et pecunias quascunque, quas ipse testator ex causa quacunque habere debet a quibuscunque personis tam ecclesiasticis quam saecularibus existentibus in Xanthen, in Colonia et Maguntia et aliis locis et terris

prope Rhenum, de quibus quidem creditis et pecuniis voluit dictum Ioannem ad libitum posse disponere, nec teneri ad rationem et computum aliquod de praemissis alicui exhibendum et reddendum; in iis tamen nolens intelligi pecunias extrahendas ex certa quantitate plumbi, quod habet in Colonia, quod iussit vendi et de pecuniis ex eo percipiendis satisfieri legatis, vel parti legatorum suprascriptorum.

In omnibus vero aliis suis bonis, mobilibus et stabilibus, pecuniis tam in banchis, quam alibi existentibus, orgenteis, pannis, vestibus, tapezariis, creditis, iuribus et actionibus quibuscunque sibi spectantibus et pertinentibus et tam praesentibus quam futuris, exceptis tamen bonis stabilibus et mobilibus, quae sunt in Portunaonis, de quibus D. Diamans eius cognata ad vitam eius et donec vidualiter vixerit, est usufructuaria, ut supra, instituit et esse voluit conditionibus infrascriptis dominum Franciscum de Renaldis et Ioannem Crispinum eius nepotem antedictos suos iniversales haeredes; videlicet ipsum Franciscum pro duabus partibus, Ioannem vero pro tertia praemissorum omnium. In bonis vero stabilibus et mobilibus existentibus in Portu-Naonis post mortem ipsius D. Diamantis, vel casu quo alicui nubat, ipsum Ioannem nepotem suum sibi tantum haerodem universalem instituit, nominavit et esse voluit; et quia mens, voluntas et opinio dicti testatoris fuit et est, quod dicta bona sua in Agnatione, et familia sua de Renaldis omnino permaneant et permanere debeant, a qua post hac iussit Ioannem nepotem suum antedictum et eius haeredes cognomen accipere et ex familia de Renaldis nominari sub poena privationis bonorum ipsorum ut supra relictorum alterique haeredi supra declarato applicandorum. Item disposuit, iussit et ordinavit idem testator, quod haeredes sui supra declarati in pecuniis seu bonis aliis mobilibus, in quibus haeredes instituti sunt, auctoritatem aliquam non habeant in aliquo se impediendi, praeter quam pro ducatis centum unicuique eorum concedendis, de quibus ad libitum disponere possint. In reliquis vero, quod DD. commissarii sui infrascripti, facto inventario bonorum ipsius testatoris, omni diligentia provideant et curent, quod ex pecuniis et creditis suis, nec non ex bonis suis mobilibus, quae iussit vendi, emanentur tot possessiones et bona stabilia, ubi haeredibus suis magis utilis et commodius videbitur, et eisdem suis haeredibus iuxta declarationem et limitationem suprascriptam dentur et assignentur, prohibens eisdem suis haeredibus omnem alienationem, venditionemque dictarum possessionum emendarum et omnium bonorum stabilium ut supra relictorum, et tam bonorum, quae habet in Portu-Naonis, quam in Vegla seu alibi, volens idem testator dicta bona eius stabilia existentia et emenda esse sub fideicommisso et transire de haeredibus in haeredes legitimos masculos dictorum Francisci et Ioannis: declarando, quod si contingeret Ioannem antedictum decedere absque haeredibus masculis et tantum haberet filiam, quod eo casu bona ipsa perveniant in Iulium nepotem dicti testatoris et filium Francisci supradicti; filiaque dicti Ioannis pro eius dote habeat ducatos ducentes ex bonis antedictis; et e converso si contigeret Franciscum vel Iulium filium eius primogenitum mori absque legitimis masculis haeredibus, bona dictorum Francisci et Iulii; in Ioannem vel primogenitum eius perveniant et filiae ex Francisco vel Iulio relictae ducati ducenti, ut supra, assignentur; declarans intentionis et mentis suae esse, ut bona sua praemissa onere et iure fideicom-

missi dictis Francisco et Ioanni, ut supra relicta in primogenitum uniuscuiusque eorum in primis pervenire debeant et primogenito deficiente in secundum et sic de singulis; ita quod, si unus ex dictis institutis haeredibus haberet duos filios, et unusquisque ipsorum filiorum quoque filios haberet, obeunte altero ipsorum fratrum, bona praemorientis in fratrem superstitem perveniant, non autem ad filios praemorientis, succedente vero postmodum et morte secundi fratris, bona ipsa et ius haereditarium revertantur ad primogenitum ipsorum fratrum viventem, et deficiente primogenito ad secundum, ut supra dictum est; ita ut semper primogenitus masculus ipsorum haerendum praemissorum bonorum sit et esse intelligatur possessor et usufructuarius. Deficientibus vero masculis ex Francisco et Ioanne antedictis, tunc bona ipsa eo ordine et declarata conditione perveniant in filias legitimas praefatorum. Deficiente vero linea tam masculina quam faeminina Francisci, Ioannis, Iulij sive Menzae eius neptis, voluit ipse testator dicta bona pervenire ad hospitale Veglae pro sustentatione pauperum; ita tamen quod si reperirentur aliqui affines dicti testatoris non ex linea praedictorum haeredum, sed ex aliis lineis, ut puta ex linea D. Franchae et c., tunc ordinavit, ut dictis suis attinentibus in necessitate existentibus fiant elemosinae, ut se sustentare valeant. Et ne aliquis haeredum eius dicta bona stabilia existentia et emenda, ut supra, contra ordinationem suprascriptam et voluntatem dicti testatoris dilapidare, vendere vel aliter alienare valeant, sed ut supra de haeredibus in haeredes per fideicommissum declarato ordine perveniant, ordinavit idem testator dicta bona per commissarios suos haeredibus suprascriptis per inventarium assignari. Et si contigeret Franciscum fratrem suum non servata voluntate ipsius testatoris in bonis ipsius se intromittere et de eis ad libitum disponere velle, eo casu idem testator privavit ipsum ab omni administratione et usu dictorum bonorum, et dicta bona dicto Francisco relicta eo casu in Iulium filium suum pervenire voluit; iubens quod Ioannes suprascriptus et dominus Hieronymus Rorarius de Portunaonis eo casu nomine Iulij praedicti accipiant possessionem dictorum bonorum et una cum ipso Iulio sint usufructuarii usquequo ipse Iulius ad aetatem annorum decem et octo pervenerit, postquam vero ad ipsam aetatem pervenerit idoneusque sit pro ipsorum bonorum gubernatione, tum ipsa bona sibi assignentur, habita nihilominus fide a regimine Veglae, quod ipse Iulius sit idoneus ad ipsorum bonorum gubernationem. Et quia posset contingere, quod aliqui ex habentibus interesse in praesenti testamento de eo non contenti vellent litigare, eo casu dictus testator declaravit se maledictionem suam dare unicuique super praemissis non contento litigare volenti; et eo casu talem litigare volentem ex nunc prout ex tunc exhaeredavit et privavit haereditate, et bonis quibuscunque sibi per legata, per haereditatem vel aliter sibi relictis, bonaque talis exhaeredati et privati in haeredes suos vel alterum eorum dicto testamento acquiescentem pervenire ordinavit.

Utque praefati testatoris voluntas effectum sortiatur, commissarios suos et praesentis sui testamenti executores instituit, nominavit et esse voluit illustres magnificos Caesareae Majestatis consiliarios dominum Paulum de Lichtenstain dominum doctorem chanicum cancellarium comitatus Tyrolis ac reverendissimum D. Jacobum de Banissiis decanum Tridentinum, et caesareae majestatis secretarium, quibus ipsius sui testamenti executionem, ac hae-

redes suprascriptos summopere comendavit, illosque rogavit, ut apud caesaream majestatem ipsos haeredes suos commendatos habeant, illos foveant et in consequendis bonis suis auxilium et favorem eis praestent: Declarans et volens idem testator hoc esse suum ultimum testamentum et ultimam voluntatem, hactenusque nullum aliud condidisse testamentum manu alicujus notarii, scripsisse tamen quandam cedulam in Colonia anno superiore in mense aprilis incipientem: Ego Lucas de Renaldis etc., quam ex nunc revocavit, irritavit et nullam esse voluit; praesensque testamentum suum valere iussit iure testamenti, quod si iure testamenti valere non potest, illud valere voluit iure codicillorum aut iure donationis inter vivos, et omni alio meliori modo, via iure et forma, quibus melius de iure valere potest. Laus Deo etc.

Ego Bernardinus Coritius civis Portusnaonis publicus imperiali auctoritate notarius, quia praemissis testamenti ordinationi, et haeredum institutioni, omnibusque et singulis suprascriptis, dum agerentur, interfui, eaque rogatus scripsi et publicavi; ideo in praemissorum omnium et singulorum fidem me subscripsi et signum meum consuetum apposui etc.

PRILOG 2

Bartolijev zbornik I, 124

In nomine Dei aeterni Amen. Anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi 1526. Indictione 14, Die vero 22 mensis Maij Predicti, praesentibus Praeconibus Curiae, testibus ad infrascripta vocatis et rogatis. Coram Iudicio petitionum comparuit Sr. Franciscus de Rinaldis Nobilis Veglensis narrans et exponens, quod cum esset, quod eius frater Dominus Lucas de Rinaldis Caesareae Maiestatis consiliarius et Rev. Praepositus Xomthesij aegrotus in Opido Imperiali Londao suum ultimum condidit testamentum sub anno 1513. Die 12 mensis Martij in quo quidem testamento ultra plura legata et dispositiones, in reliquis omnibus suis bonis instituit haeredem universalem *praefatum Sr. Franciscum eius fratrem pro duabus partibus, cum conditione, quod bona ipsa subiacerent Fideicomisso in perpetuum*, scilicet vendantur bona praedicta, et investiantur paecuniae, nec non omnes aliae paecuniae in tot bonis stabilibus, ubi melius praefato fratri suo videbitur. Ad executionem cuius Testamenti reliquit suos Commissarios Illustres et Magnificos Caesareae Maiestatis Consiliarios Dominum Paulum et Dominum Cancellarium Comunitatis Tirroli Doctorem, et Reverendum Dominum Iacobum de Bonisijs Secretarium Caesareum qui quidem Dominus Iacobus Commissarius intromisit Commissarium praefatum, et hic Venetijs misit ad manus Dominorum Mercatorum dictorum *Isother* quandam paecuniarum summam, quas paecunias Dominus Petrus Luna quondam Domini Viti Argentarius et praefati Domini Lucae familiaris, et Amicus accepit ab ipsis de Isother, et in deposito habuit pro facienda executione dicti Testamenti. Qui quidem Dominus Petrus Luna ad hoc, ut hic Venetijs Comodus pertractare posset in Commissaria praedicta fuit electus, et substitutus Commissarius, et Procurator Una cum Domino Aloijsio Bellono per praefatum Dominum Iacobum de Benusijs (!) Commissarium Testamentarium uti per Publicum Instrumentum pro tunc factum in Civitate Cae-

sarea Augusta sub Anno Domini 1518. die primo Octobris manu Domini Ausnaldi Vaernij Clerici, et Notarij Augustae, et ut per litteras Legalitatis constat sub Anno praedicto, et die octavo instantis Mensis per Dominos Magnificos Cives, et Consiliarios Sancti Romani Imperij Civitatis Augustae munitus cum eius solito sigillo; et quod quidem Instrumentum pro Anno, et Legalitate praedicta notata est in Terminatione alias facta in praesenti Officio sub 1521. 5. Mensis Martij; et cum praefatus Dominus Petrus Luna, qui solus uti substitutus Commissarius in hac Civitate Venetiarum pro cautione superscriptarum paecuniarum depositavit quaedam bona Argentea in Procuratia Sancti Marci de Citra, et cum praefatus Dominus Franciscus vigore praealegatae Terminationis in praesenti Offitio factae, pro ut supra, extraxerit usque modo *Summam Ducatorum Ducentorum*, pro ut in ea, et nunc praefatus Dominus Franciscus intendit extrahere de praefatis bonis usque ad *Summam Ducatorum trecentorum*, salvis iuribus omnium, et quorumcumque, pro eius negotijs, et occurrentijs, quod quidem facere non potest, nisi fiat intentio de ipsis, iuxta formam Testamenti, et cum aliquo pacto non praetendat ipse Sr. Franciscus rumpere intencionem, et Voluntatem Ultimam praefati Domini Fratris Sui, ad hoc ut possit ellevere praefatos *Ducatos trecentos*, et ut fiat *Fideicomissum*. Ex nunc subiacet, et obligat tot de bonis suis stabilibus existentibus in Insula Veglae, quod sint pro *ammontare dictorum Ducatorum trecentorum ultra Ducatos ducentos alias extractos, ut supra et praecipue Unam eius Domum a Statio existentem in Civitate Veglae cum omnibus alijs suis iacentijs, et Vineijs, et omnia alia sua bona in dicto Loco Veglae existentia per Fideicomissum perpetuum, cum illamet conditione, ac si essent empti de eijsdemet paecunijs et quod vadant de haeredibus in haeredes in infinitum, secundum formam praefati Testamenti*. Ideo citati Commissarij dicti quondam Sr. Petri Luna Depositarij, et Commissarij substituti, petebat et requirebat per Dominos Iudices Petitionum, eorum iustitia mediante, dici, terminari, et sententiarum debere, ipsum Sr. Franciscum posse, et debere accipere, sive extrahere de dictis Argenteis, aut ab ipsis Commissarijs Ducatos trecentos relassando dicta Argentea ipsis Commissarijs quod tot de suis bonis immobilibus existentibus in Insula Veglae, et praecipue Unam eius Domum a Statio, existentia in Civitate Veglae cum omnibus alijs suis terrenis, et Vineis existens (!) ipothecata, et subiecta, et per Fideicomissum perpetuum, pro ut in praefato Testamento offerens se exhibere testimonium se habere tot de bonis in Insula Veglae, quae sufficiens pro faciendo dictum Fideicomissum Ducatorum trecentorum, ultra Ducatos Ducentos alias extractos. Qui quidem testes sunt Magnificus Dominus Stephanus Trivisano quondam Clarissimi Domini Nicolai, et Sr. Marcus Alichij. Unde praefati Domini Iudices petitionum, Videlicet Antonius Superantio, Filippus Cornello, et Iacobus Condulmerio Honorandi Iudices Curiae petitionum, Visa superscripta requisitione, et Visa terminatione in praesenti Officio lata sub die 5. Martij 1521. per dictum exponentem obtenta, pro ut in ea, Visoque Testamento quondam Domini Lucae de Rinaldis completo, et in publicam formam redacto per quondam Bernardinum Coritium Notarium Portus Naonis sub Anno Domini 1513. die 12. Mensis Martij cum Legalitate Domini Antonij de Trento Legum Doctoris Portus Naonis Capitanei sub Anno Domini 1521. die 16. Februarij munito suo solito sigillo; *Visoque*

Instrumento acquisitionis dicti exponentis de aliquibus bonis positis in insula Veglae pro Ducatis . . . 15. sub die ij Mensis Augusti 1505. Completo, et roborato manu Sr. Bartholomaei de Cancellarijs Veglensis, et Imperialis Notarij, pro ut in eo. Item alio Instrumento acquisitionis Unius Domus in dicta Insula Veglae sub die 18. Mensis Decembris 1524. Manu Sr. Nicolai Maroijch Civis Veglensis, et Publici Notarij. Item alio Instrumento acquisitionis Unius Derronij sub Anno 1521. die 25. Mensis Maij, manu Sr. Ioannis Francisci quondam Domini Danielis Civis Veglensis Publici Imperiali auctoritate Notarij. Visaque depositione Domini Stephani Trivisano, et Sr. Marco Alichij in Curia super libris testium examinatorum sub die 19. Instantis notata, pro ut in ea, Auditaque responsione Sr. Petri Luna quodam Domini Petri Commissarij dicti quondam Domini Petri Luna, et Sr. Jacobi Luna quondam Sr. Petri, uti Commissi Dominae Franceschinae Commissariae dicti quondam Sr. Petri Luna dicentium, et respondendum se nolle pati, expensas aliquas, et dumodo sint securi solvere semel tantum, et non amplius, Domini Iudices faciant Ius, et consideratis considerandis, Duo eorum ex supradictis Videlicet Philippus Cornelio, et Iacobus Condulmerio, Domino Antonio Superantio non existente cum eis in opinione, Visis depositionibus testium examinatorum, pro ut supra, per eorum Iustitiam, et suam definitionem terminationem terminando terminaverunt, et suprascripto Sr. Francisco exponenti licentiam, et auctoritatem contulerunt, quatenus possit, et valeat accipere, et extrahere de dictis Argenteis in Procuratia Sancti Marci, ut supra existentibus, aut in Contantibus ab ipsis Commissarijs, remanendo tot de bonis suis immobilibus existentibus in Insula Veglae, Videlicet dictam suam Domum à Statio, cum omnibus alijs suis terrenis, et Vineis Ipothecatis Fidei Comissum perpetuoum in omnibus, et per omnia, pro ut supra narratum, et requisitum est, et condemnarunt dictum Actorem in expensis, quae sunt Ducati: D(?) et haec Terminationis Carta in sua semper firmitate permaneat.

Et ego Franciscus de Georgijs Domini Christofori Curiae Petitionis Notarius Complevi, et Roboravi.

Locus † Signi.

Bartoli je iznad svojega prijepisa zapisao: 1526. *Fideicomisso della famiglia Rinaldis estratto fedelmente dalla sua pergamena esistente in Convento.* — Na kraju je pak dodao opasku: *Fideicomisso potrebbe forse in qualche tempo spettare al Convento, si procuri pero di vedere il Testamento del quondam Sr. Luca Rinaldis sudetto, che se non si può trovare in Veglia, si trovarà a Pordenon negl'Atti del quondam Signor Bernardino Coritio Nodaro Publico del 1513. 12. Marzo.*

Tekst gornjeg dokumenta dugujem dobroti mons. Mata Polonija, kanonika prepozita u Krku.

R É S U M É

Le *Glagolita Clozianus* est le seul manuscrit vieux-slave, dont on puisse affirmer avec certitude qu'il ait été écrit en pays croate. Ce ms. date du XIe siècle, et on sait qu'on se serva de lui dans l'île de Krk. Il était la propriété du comte Ivan Frankopan, mort en 1486. Après la mort du comte, il fut déchiré en plusieurs parties: l'une d'entre elles fut sauvée par don Lucas Rinaldis (Renaldis ou Raynaldis) et donnée en cadeau à l'envoyé impérial Marquard Breisacher à l'occasion du traité de paix entre Venise et le duc Sigismond de Tirol (en 1487). Nous tenons ces précisions d'une note inscrite sur le fragment par ce même Breisacher. Ce fragment n'a plus que 14 feuillets: 12 se trouvent à la Bibliothèque communale de Trente, qui les reçut en cadeau du comte tyrolien Paris Cloz, dernier propriétaire du manuscrit; deux feuillets se trouvent au musée Ferdinandeum à Innsbruck.

Dans cet article, l'auteur essaye de vérifier point par point l'exactitude de la note manuscrite de Breisacher et, d'une manière plus générale, d'étudier quelle fut la destinée du *Glagolita Clozianus* en tant que code. Dans ce but, l'auteur nous fait revivre les derniers jours de la vie aventureuse du comte Ivan et tout spécialement la vie de son serviteur Lucas de Rinaldis. Il met en valeur des faits qui ne sont pas suffisamment connus par les slavisants et qui sont susceptibles d'éclairer la destinée de ce code. L'auteur cite des témoignages indiquant que don Lucas était originaire de Krk, où il était au service du comte Ivan. Après l'occupation de l'île par les Vénitiens, il partit avec le comte en émigration. Il fut plus tard ambassadeur de l'empereur Maximilien dans différentes cours de l'Europe. Il mourut le 13 mars 1513 à Landau. Son riche héritage s'est, pour des raisons inconnues, dispersé. L'auteur corrige la version donnée par Breisacher selon laquelle le comte Ivan serait mort à Venise; il est mort, en fait, au village de Žakanj, au bord de la Drave, en 1486. L'auteur discute aussi la version selon laquelle le comte serait enterré dans l'île de Košljun au voisinage de Krk, où son corps aurait été transporté par don Lucas. L'auteur étudie également la tradition d'après laquelle le code se trouvait dans le couvent de Košljun jusqu'au commencement du XIXe siècle (opinion émise par D. Fabijanić); il estime possible que le *Glagolita Clozianus* ait été gardé jusqu'aux temps du comte Ivan dans l'abbaye bénédictine de Košljun, mais il n'y existe aucune preuve permettant d'affirmer qu'il s'y trouvait encore au XIXe siècle et qu'il y fût disparu alors mystérieusement.

Le Code pu être pillé et dépecé avant même la mort du duc Ivan, au cours des troubles années 1480, 1481 ou bien en 1484. Don Lucas ne pouvait faire cadeau à Breisacher en 1487 de ces quelques feuilles que s'il croyait qu'il s'agissait d'une relique écrite de la main de saint Jérôme. Breisacher a écrit la note sus-mentionnée plus tard. Les relations entre Breisacher et don Lucas apparaissent beaucoup plus sérieuses si l'on tient compte du fait que Rinaldis fut au service de l'Empereur à Pordenone à partir de 1487 au plus tard. Breisacher a pu alors obtenir de Lucas Rinaldis les informations contenues dans sa note et il tiendrait de lui la tradition selon laquelle il s'agirait d'un code écrit en langue croate de la main de saint Jérôme.